

DE
TUSSILAGINE
COMMENTARII BOTANICI
PARTICULA I

QUAM

CONS. AMPLISS. P. A. PHIL. ABOENS.

PUBLICÆ CENSURÆ SUBMITTUNT

STIPENDIARIUM HAARTMANNIANUM

JOH. GUST. HAARTMAN,

PHILOS. MAG.

ET


ANDREAS JOHANNES ORRSTRÖM,

Aboensis.

IN AUDIT. MIN. DIE XXI. JUNII, MDCCXCVII.

Horis a. m. solitis.

ABOÆ, TYPIS FRENCKELLIANIS.



PROOEMIUM.

Singulas, quas profert orbis quem incolimus plantas, numerando ab excelsa platano ad minimum bryum, secundum certas notas & Characteres ita ordinare, ut eas quisque facili agnoscat negotio, res certe ardua est & a multis per plura sæcula frustra tentata, donec Linneo nostro contigit specimen ejus exhibere, præ omnibus, quæ ante illum proposita fuerant, longe acceptissimum. Tantum vero abest, ut existimaverit ipse se omnia, quæ in hac re præstanda erant, præstitisse, ut, peracta licet dudum ante viginti & quod excurrit annos magna illa scientiæ botanicæ reformatione, editisque libris quæ hujus operis gloriam tanto jure illi demeruerant, modestia tamen non minus laudabili moneret, *præsentem tunc temporis ætatem adhuc in litteris & elementis botanicis hæere, nec videri nisi ostia reſerata, per quæ in posterum botanici ad immensa naturæ theatra intrent* *), quibus verbis certe significare voluit, systema suum plantarum, ut cæterarum rerum naturalium, pro opere omnibus numeris consummatissimo minime esse habendum, sed potius exemplum exhibere claræ & simplicis naturam rimandi methodi, a posterioribus temporibus majorem expectaturæ perfectionem, quam ab unius hominis ætate obtinere potuerit. Post illud quoque tempus

A

cre-

(*) Vid. Diss. De Reformatione Botanices. Upl. 1762. p. 13.



)

2

(



crebra incrementa indies cepit amoenissima illa, cujus g
tor nuper laudatus vir merito salutatur, scientia, collectis
dique terrarum novis plantarum speciebus, aut veteribus p
bius investigatis ac definitis; ex quo sperandum est aliquando
fieri, ut, quibus adhuc laboret scientia botanica, defectus, cul
torum studio, sensim exuat & ab omni obscuritate & errore, quo
jam merito arguitur tandem immunis evadat. Ad hunc finem
obtinendum certe conferunt quam maxime sedula & indefessa
partium cujuscunque plantæ vel minimarum scrutinia, ex quibus
liqueat, qua in parte singula genera singulæque species a le
gibus in libris stabilitis notisque ibidem positis recedant vel
cum iis conveniant. Nullibi autem magis necessaria sunt ejusmo
di examina, quam in iis classibus, quæ naturalem aliquem or
dinem comprehendunt. Sic numerosa classis Syngenesia, ut
omnium maxime naturalis, ita genera continet, teste ipso con
ditore (*), inter se distinctu difficillima, quo fit, ut in
hac Classe, magis fere quam in ulla alia, plurimorum gene
rum notæ aut fallaces omnino sint, aut obscuram nimis, si cum
notis ceterarum conferantur, ideam listant. Cum autem in ge
nere herbæ, quod Tusfilaginem recentiores cum Linneo vo
cant, utrumque obtinere compererimus, operam, quam in eodem
illustrando collocavimus, notitia botanicorum non indignam fo
re speramus, probe tamen memores, & nostrum esse, quo
arguimus alios, posse errare. Hujus autem generis perfectam
monographiam scribere haud contendimus. Vires certe no
stras labor iste longe superat, neque suppetit nobis librorum
aut speciminum isti operi necessariorum plena copia. Sufficiat
nobis meditationes nonnullas de generis hujus indole & no
tis, cum indicatione dissensionum quas, fovent varii, qui de
hoc genere scriptarunt, botanici, vel inter se, vel cum ipsa na
tura

(*) Philos. bot. §. 207.

litteris consignasse. Adminicula opusculo præbuerunt;
inter varios in illo citatos Auctores, Academiae, cujus civi-
fructus, herbarium & hortus,

§. I.

*Characterem Generis hætenus usitatum, tam naturalem
quam essentialem refert.*

Character naturalis:

CAL. communis cylindræus; squamis lanceolato linearibus
(quindécim vel viginti) æqualibus, discum æquantibus,
submembranæis.

COR. composita varia

corollulæ in aliis hermaphroditæ tubulosæ omnes, vel
tantum in disco.

Femine aliis nullæ, aliis ligulatæ.

Propria hermaphroditæ infundibuli formis; limbo quin-
quesido (vel quadrifido), acuto, reflexo, calyce longior,

Femine nulla aut ligulata, angustissima, calyce lon-
gior, integra.

STAM. hermaphroditis: Filamenta quinque, capillaria, bre-
vissima. Anthera cylindræa, tubulosa.

PIST. Hermaphroditis Germen breve. Stylus filiformis, sta-
mine longior. Stigma crassiusculum.

Feminis Germen breve. Stylus filiformis, longitu-
dine hermaphroditæ. Stigma bifidum crassiusculum.

PER. nullum. Calyx vix mutatus.

SEM. Hermaphroditis solitaria, oblonga, compressa, Pappus
capillaris, stipitatus.

Feminis, si quæ, simillima hermaphroditis.

REC. nudum.

Obs. Petasites T. caret flosculis ligulatis in radio, li-
quibusdam feminei nudi adsint.

Tusfilago T. instruitur semper femineis in radio, co-
rolla ligulata præditis.

Anandria pappo sessili est.

T. frigida variat floribus flosculosis & radiatis.

Character essentialis:

Receptaculum nudum. Pappus simplex. *Calycis* squamæ
æquales discum æquantes submembranaceæ.

§. II.

*Epicrisin hætenus usitati characteris & essentialis
& naturalis continet.*

Contra hunc characterem varia observanda sunt. Caly-
cis squamæ vix certo numero definiri possunt. In T. alba &
spuria, item paradoxa sæpe 12 aut 14 duntaxat numerantur.
(*Vid. Retz. Fasc. Obs. Bot. I & II.*). Corollæ femineæ ad-
sunt, præter ligulatas, radiatæ & truncatæ, sive in eodem spe-
cimine & late & anguste ligulatæ. Dubito etiam, an limbus
corollæ hermaphroditæ in ulla specie constanter observetur
quadrifidus. Vox *Calyce longior* contradictio est vocis supra
obviæ: *squamis calycis discum æquantibus*. *Corolla feminea
integra* ineptus est terminus & falsus. Quod si de ore tubi
fermo est, barbatum hoc observatur in Farfara, si de ligula,
hæc bifida est in T. hybrida teste Leerio (*); & pluribus, ne-
que semper calyce longior est; sicut exemplum exstat in Pe-
tasite.

(*) Flor. Herborn. 664.

le. *Anthera* non semper tubulosa ut in *T. paradoxa*. In
maphroditis spuris *germen* saepe brevius est, quam in te-
mineis. His *stylus* communiter multo longior est stylo her-
maphroditorum. *Semina* hi raro, illi semper maturant. *Pap-*
pus nunquam stipitatus, nisi in duabus speciebus, quæ ad hoc
genus certe non pertinent, puta *T. nutantem* & *albicantem*
teste Cel. SWARTZIO. Itaque *observatio* subjecta: *Anandria*
pappo sessili instructa, superflua est. *T. frigida* non variat sed
determinate ac necessarie in certis speciminibus habet flores
& flosculosos (si inepto termino uti liceat) & radiatos & li-
gulatos.

Character essentialis, qualis in libris Linneanis systematicis
audit, satis probatus est, nec facile aliter proponi potest; men-
tio tamen figuræ calycis videretur fieri debere, sine qua a Bac-
charide vix posset distingui, cum qua tamen in ceteris parum
habet commune. Difficilius autem erit hoc genus a genere
Cinerariæ, cui certe proximum est definite distinguere, & fa-
teor me huic termino inveniendo impari omnino esse, nisi in
auxilium vocaretur inflorescentia scaposa, quod tamen funda-
mento systematis repugnat, eodemque *T. sylvestris* e genere
Tusilaginum excluderetur, cum qua tamen adeo arcte conso-
ciata est, ut pro mera varietate *T. alpinæ* habita fuerit. Inter
plures illius generis species & *Tusilagine*s mihi notas nulla
alia differentia septem partium fructificationis intercedit, quam
quod stigma hæ gerant extra stamina plerumque extertum,
illæ vero intra ea occultum. Satius certe esset hæc duo ge-
nera conjungere, quæ præter similes fructificationis partes, &
solum quod utrumque amat humidum, crasso similiter obve-
stiuntur tomento. Si vero hanc unionem prohiberet tanta
utriusque generis in fructificando diversitas, ut totum genus
Tusilaginis ex ordine *Polygamix* superflue segregari posset &
in ordinem sequentem, *Polygamix* nempe *necessariæ*, trans-

ferri pateretur, utut variæ rationes svadere videntur, optatum
finem hoc omnium esset, & ad omnem ambiguitatem e d
gnosi utriusque generis tollendam egregie certe conferret, u
quidem pauca tum forent genera, eademque valde dissimilia,
a quibus Tusfilago distingui deberet; quod utrum fieri po-
tuerit, judicent, quibus singularum, quas continet, specierum
fructificationem debita cura pervestigare continget. Interea
sequentem proponere lubet Tusfilaginis characterem tam na-
turalem quam essentialem, naturæ illius, ut spero, magis con-
sentaneum.

§. III.

Specimen novi Characteris proponit.

TUSSILAGO.

Character:

CAL. *communis* cylindræus, in quibusdam apice connivens,
squamis lanceolato linearibus, 10 l. 20, obtusis, æqua-
libus, discum subæquantibus.

COR. composita tubulosa.

Hermaphrod. in disco infundibuliformis limbo 5fido.

Feminea in radio aut ligulata aut truncata.

STAM. *Quinque* ori tubi hermaphroditi floris infidentia.

Filamenta capillaria brevissima.

Antheræ coalitæ, aut interdum liberæ.

PIST. Herm. *Germen* teres breve. *Stylus* filiformis corol-
lam subæquans. *Stigma* crassiusculum.

Fem. *Germen* teres subelongatum. *Stylus* filiformis
corolla longior. *Stigma* bifidum.

PERIC. nullum.

SEM.

SEM, *Herm.* si quod, simile forte feminei.

Fem. teretiufculum, elongotum; *pappo* simplici, sesili.

REC, nudum.

§. IV.

Observanda circa characterem naturalem sistit.

Calyx. Hæc pars fructificationis per totum fere genus omnium constantissima optimam certe ejus notam exhibet, levi hic & illic anomalia notanda; accidit ut superiores scapi squamæ usque in calycem ascendant, calyculum, saltem ab una parte, mentientes. Sed cum istæ squamulæ partim infra basin constitutæ sint, partim ab uno tantum latere eum vulgo obtegant, calycem neque calyculatum neque imbricatum efficere valent; discum quoque idcirco subæquare dici possunt, quod corollas plerumque longitudine excedant, stigmatibus vero flosculorum femineorum nonnunquam breviores sint, ut in *T. alba*, & forte pluribus; neque tota squama membranacea est, cum semper aliquid succulenti in medio maneat, unde color oritur mediæ squamæ partim viridis, partim purpureus, prout color est squamarum scapi, ultimo margine molli, pellucido. Glaber sæpe est, tomento reliquæ plantæ, squamas, ut scapi, sic etiam calycis, raro admodum & non nisi initio forte florescentiæ, occupante. Ceterum erectus conspicitur & subcylindricus, apice interdum patente, ut in *Farfara*. Neque monere opus est, hanc assertionem tantum valere de floribus expansis; in *Anandria* autem, cujus mos est florem nunquam fere aperire, globosus est, & disco duplo major, vid. *Diff. de Anandria Mom.* 24.

Corolla triplicis naturæ in hoc genere observatur, nisi fo quadruplicis. Adfunt enim interdum vel in eodem spe mine femineæ corollæ & ligulatæ & truncatæ ut in *T. alpina*, parva scilicet in extremis ligula, in interioribus deficiente; atque insuper corollæ hermaphroditæ in medio disco infundibuliformes, ut dictum est, limbo 5 partito vel profunde 5ido, eandemque hæ formam per totum genus invariate servant. Quamquam quidem referunt dari species, quibus idem limbus adeo constanter in quatuor partes tantum divisus est, ut hanc rem pro diagnosi earum simul proponere non dubitaverint Auctores, cujus rei exemplum præbet *T. Alpina*, cfr. Scop. Fl. Carn. p. 2. 1056. Hoc vero quominus constanter obtineat eo tutius negare ausim, quod & ipse exemplar istius plantæ, in herbario Academiae Aboënsis, asservatum examinare licuit, cui hæ corollæ solito modo divisæ erant, & Cel. JACQUIN testatus præterea est Tusilagine singulas & *alpinam*, & *discolorem* & *sylvestrem* constanter habere corollas hermaphroditas quinquefidas. Cfr. LAICHARD. Veg. Europ. P. 2, p. 307 — 309. Eadem *alpina* etiam exemplum triplicis generis corollarum exhibet, nempe hermaphroditas in centro, femineas truncatas versus radium, & parva ligula instructas in ipso margine radii. Tusilaginis *Farfarae* omnes femineæ tenuiter radiatæ sunt, *albæ* & *Petasitis* truncatæ. *Spuriæ* subligulatæ seu oblique fere truncatæ. *Frigida* femineas corollas in specimenibus femineis angustissime ligulatas gerit, in masculinis, radio latiusculo, quamvis non admodum elongato, instructas.

Stamina in nonnullis speciebus etiam a vulgari lege recedunt; in *T. albæ* specimenibus femineis, antheræ leviter adeo cohærent, ut vel leni pressione facta facile invicem sece-

secedant. Idem fieri in *T. paradoxa* narrat Cel. RETZIUS; (vid. Obs. bot. Fasc. II. Mom. 81.). Ceterum anthera, ubi tubum sistit perfecte continuum, ore tamen supremo in quinque dentes subinde ampliatur.

Pistillum Pars fructificationis per totum hoc genus maxime memorabilis, cum omnium maxime variet. Nunc spurium est, nunc genuinum; modo hanc, modo illam, formam induit, eaque ratione innumeris erroribus ansam dedit, & omnes fere botanicos hactenus de genuina hujus generis natura mire fefellit. In caractere supra proposito satis perfecte delineatum est, quantum verbis, quæ universalem tot variarum specierum ideam exprimere deberent, fieri potuerit. Germina spuria & fertilia non admodum initio floris inter se dissimilia sunt, cito autem hæc antecellunt, tumida & pleniora evadunt illis, quæ contra concidunt & marcescunt. Stylus in Hermaphroditis non admodum longus est, desinit autem semper in stigma stilo aliquantum, sed non semper æquali modo, crassius. In *Petasite* valde crassum est & clavatum, summo apice emarginatum, in *Farfara* integrum, in *alba*, *paradoxa* & *spuria* in duas laminas lanceolatas divisum, nisi quod in *spuria* hæc vulgo cohærent adeo, ut vix in statu florescentiæ separari patiantur, quamvis divisio rima pellucida notetur. In *frigida* item duplex est, partibus teretibus pubescentibus. Simile fere *alpina* exhibet. Hæc sunt stigmata florum hermaphroditorum. Feminæortum autem stigmata longe aliter comparata sunt. Sed hæc vulgo minus variant illis. Divisa horum singula sunt, itemque tenuia & sæpe nigricantia; vix tamen hæc constans nota est; in *spuria* absolute bifida sunt. Ob tantam varietatem hujus partis Cel. VILLARS (*) eam, B quam-

(*) Act. Soc. Hist. Nat. Paris. I P. Paris 1792 p. 75.

quamvis minutam & fugacem, solam pro nota singularum specierum diagnostica sufficere arbitratus est. Stylus femineorum multo magis elongatus, vulgo est, quam stylus hermaphroditorum. Ita saltem comparatus est in *T. alba* ubi triplam tubi longitudinem, itemque in *spuria*, in qua ligulam adæquat. In *Petasite* stylo hermaphroditi flosculi brevior est. In *Farfara* ad mediam ligulam raro extenditur. In *frigida* ligulæ longitudinem modo attingit modo superat.

Semina. Neque hæc singulis speciebus eadem sunt & similia; *T. nutanti* angulata sunt, teste Cel. SWARTZIO, *alpina* levia, observante SCOPOLIO, ceteris fere omnibus striata.

Pappo simplici & omni stipite orbato vulgo coronantur, licet hoc assertioni per omnes Libri Linneani, Genera Plantarum nuncupati, editiones, repetitæ repugnet. Unde autem ille error profectus sit & quo pacto tam diu potuerit propagari dicere non ausim. In *T. nutante* quidem & *albicante* stipitatus esse fertur, forsitan item est in ceteris binis Americæ calidioris speciebus *pumila* ac *dentata*. Sed hæc quatuor vix pro veris Tusilagibus habendæ sunt, ut in sequentibus demonstrabitur. In omnibus autem reliquis, tam antiquis, quam novis hujus generis speciebus, omni stipite caret. Simplicem se, nudo tantum oculo; sistit, lente vero vel debilissima armato, pilis lateralibus plumosus conspicitur. In hermaphroditis flosculis sæpe ipuriis, rarus & minutus est, in femineis densior multo & magis elongatus.

Receptaculum universo generi nudum, & pro flosculis recipiendis foveolatum, quibus in *Farfara* brevissimum pedicellum subtendit.

§. V.

Succinctam generis historiam enarrat.

Solum omnes fere Tusfilagines, saltem europææ, udum aut subhumidum appetunt, certum aquilegis signum præbentes. Ripas sæpe fluviorum argillosas incolunt & firmant, neque hortos ingredi recusant, ubi tamen radicibus suis late serpenti- bus, flores & folia pasim emittentibus, vicina fata infestant. Noli itaque aliis stirpibus inferere loca poscentes separata, ubi liceat illis libere ac sine noxa exspatiari. Hactenus tamen Petasites ex hoc genere sola inter hortorum ornamenta, minus forte propter flores speciosos, quam tempestivos, accepta fuit, cum hi, pariter ac ceteri omnes hujus generis flores, inter primitias veris numerantur. Colorem varium variæ assu- munt eundemque aut purpureum, aut luteum, aut flavum, aut rarius album. Purpureæ sunt: T. nutans, discolor, alpina, silvestris, frigida, rubella, hybrida, Petasites. Lutescentes: Farfara, lutea, alba, radiata, fragrans, nivea, spuria, para- doxa, japonica. Albæ: Anandria, nana, sibirica. Florem omnes scapo sustinent, nisi excipere velis T. silvestrem, quam folia in scapo gerere inepte dicunt auctores, nobisque ideo necesse fuit caulescentem vocare. Fulcrum hoc crassum com- muniter est, fistulosum & succi plenum, paucisque speciebus, iisque solis indicis, exceptis, bracteis seu squamis, nunc latio- ribus & vaginantibus, nunc angustioribus, in rudimentum fo- lioli sæpe abeuntibus obvestitus. Tota planta, flore nonnun- quam & squamis scapi exceptis, tomentum densum, album, induere sæpe amat, imprimis ad interiorem foliorum paginam; idem tamen nonnullæ exiunt; exempla sunt T. frigida & al- pina, quæ illo, modo obduci. modo carere solent, quare illud ad differentiam specificam constituendam parum valere arbi- tratus sum, ideoque plane neglexi. Folia, quæ floribus sem-

per succedere solent, simplicia singulis sunt, licet interdum rarissime tamen profunde, divisâ; marginem dentibus callonibus fuscis sæpe munire consueverunt, in magnam vulgo latitudinem excrescere solita. Sapor totius herbæ amaricans est. Odor, in T. fragrante & frigida laudatur, in ceteris vulgo fatuus deprehenditur aut fere nullus. Aetatem omnes plurimum annorum, exceptis solis indicis, nescio an singulis, attingunt, radice facilius multiplicandæ, quam semine. Ad patriam singularum quod attinet, nisi omnium climatum, omnium tamen Zonarum indigenæ sunt. Calidas Americæ partes inhabitant, *ut autem, dentatam, pumilam, & albicantem* discernimus. *Frigidam* frigidæ Zonæ incolam esse ex itineribus per patriam institutis novimus. Ceteræ omnes Zonæ temperatæ alumnæ Europam aut Asiam frigidiorum aut Americam septentrionalem incolunt; Africam, quantum adhuc constitit, nullæ. Svecicæ hætenus detectæ sunt; *alba, Petasites, spuria*, Scaniae incolæ; *Frigida* Lapponiæ Finlandiæque alumna; & *Farfara* ubique terre proveniens. Rationes quæ ad sunt suspicandi, & *hybridam, & paradoxam* in Scania inveniri, suo loco adferre haud intermittam.

§. VI.

Usus exponit.

Ex quinque Tusilaginum speciebus, quas alit patria nostra parcus sane admodum redundat usus, saltem in Oeconomia. Flores, imprimis Petasitis, vernalem apibus, & avide desideratam, messem præbent. Ex Farfara somitem haud contemnendum, eo modo præparari docet Stapelius &c. ut e radicibus autumno evulsis auferatur lana fusca eas vestiens, quæ depurata & linteo obvelata coquatur paullisper in lixivio, & postea siccetur. Uberior autem usus hujus herbæ in Medicina.

sina. Ab antiquissimis enim temporibus in omnibus pectoris affectionibus pro egregio medicamento habita fuisse hujus radix, herba & flores, varias medicaminum formas, ut infusa, decocta, conservas, syrupos, linctus & tabellas ingressa. Foliorum siccorum fumum, tabaci more haustum, antiquissimum perinde ac nostratum, tussi & asthmate laborantium, vulgaris medicina fuit. Herba tota amaricans est, odoris fere expars, communique cum ceteris ejus ordinis plantis proprietate pollet crassos humores in corpore diluendi, functiones varias naturales concitandi, partesque solidas vi sua adstringente roborandi; hæc cum ita sint, mirum certe non est eam in debilitate viscerum variisque lymphæ ceterorumque humorum affectibus acceptam fuisse medicinam; contra vero admiratione certe dignum, frequentiores hodie non esse usum hujus medicamenti de cujus virtute, ex instituta principiorum radicis hujus exploratione chemica, indeque deprehensa cum radice Taraxaci maxima similitudine, doctissimus CARTHÆUSER tam auspiciatum tulit judicium, ut non dubitaverit praticos hortari *alteram in alterius locum tute ac citra ullam deliberationem subrogare* (*): Idque eo majori jure eum fecisse periuasi esse possumus, quo efficaciam hujus stirpis in affectibus corporis humani pertinacissimis egregia postea documenta confirmaverint, ut in hectica febre, etiam diarrhœa colliquativa comitata, quam infusum hujus herbæ, præcipiente Percival, feliciter superavit (**). Eximium quoque remedium antiscrophulosum, testibus FULLER, CULLEN, GIRTANNER & HUFELAND, præbent foliorum tam succus quam decoctum saturatum. Scrophulas scrophulosaque ulcera item crustam lacteam sanavit MEYERUS unciis tribus foliorum Farfaræ in

B 3

libra

(*) Fundam. Mat. Med. Sect. XIII. Cap. V.

(**) Sammlung für prakt. Aerzte. 2 B.

libra aquæ ad sex ejusdem uncias decoctorum, additis Looch de Farfara unciis duabus (*); idemque refert alium medicum tineam capitis debellasse eorundem foliorum decocto (**). Externe quoque folia adhibentur in cataplasmate emolliente parti inflammatae imposito, eaque vino antea decoqui dudum jusfit. HIPPOCRATES. Nupeprime Cel. NOCCA ex Italia scripsit, illa a mulieribus ibidem mammis intumescens cum emolumento imponi (***). Præter Farfaram nulla, ex genere Tusilaginum, planta officinas Pharmacorum ingressa est, excepta unica Petalite; hujus autem laudes olim maximæ fuere, quippe quæ ipsi pesti, dirissimo morbo, opponebatur. Qualitate cum Farfara multum convenit, Radix enim, sicut illius, amara est sed plus habet aromatici. Sudorem præcipue pellit, quapropter olim inter præstantissima alexipharmaca relata fuit. Narratur etiam podagram sanasse eadem, eximia certe, quæ pollet virtute sudorifica, ipsamque Epilepsiam, tonica forte visua, quæ haud mediocris est, nonnunquam superasse. Nostris temporibus usus ejus fere evanuit, idque immerito omnino, cum forti et penetrante vi sensus afficiat, unde validam in ea latere varios morbos profligandi potestatem, probabile est.

Cum plurimæ, præter binas jam memoratas Tusilaginum species, saporem habent itidem amarum, credibile est, ut easdem quoque virtutes possideant, quamobrem in iis regionibus, ubi ceteræ deficiunt, præsentaneam, & vix forte inferiorem, medicinam earum in loco præbere posse videntur.

§. VII.

(*) Looch de Farfara constat secundum Ph. Wurtemb. ex pulpa radicis decoctarum eribrata & melle junctim coctis.

(**) BALDINGERS N. Magaz. 7 B.

(***) USTERJ Ann. d. Bot. V. p. 19.

Etymologiam & nomina docet.

Tusfilaginis, ut Plinio audit, & Bechii, ut Dioscoridi, nomen, utrumque derivatum a morbo, cui mederi solebat, Farfara nostra apud veteres adepta est, commune cum salvia officinali, ut patet a descriptione hujus in scriptis Apuleji & Plinii obvia. Farfaram & Farfarellam eandem vocavere posteriores, inque his primus tere Cæsalpinus, ob similitudinem certe foliorum cum foliis Populi albæ olim farfari nomen gerentis, quod utrum altera ab altera, vel utraque a flumine Iabiorum farfaro, cui forte conterminæ fuerint, vel a farre, ob candorem, mutuatae sint, non facile est dictu. Populaginem etiam appellatam esse fertur ob eandem rationem; hanc tamen appellationem Calthæ palustri, quæ etiam Tusfilago vocata fuit, proprie competitivisse, docet nos non sine veri similitudine Pinax Bauhini. Ungulam caballinam & asininam Tragus secundum Brunfelsium dixit, versione certe nominis *Rosshuf*, quo præter, vulgarius *Huflattig*, apud germanos appellatur. Latissimæ foliorum formæ petasum referenti nomen, Dioscoridi familiare, Petasites debet, quam Chamæleucen Plinii esse non inepte conjicitur, cum moneat secus fluvios nasci, folio populi sed ampliori, & apud Italos Farranum sive Farfugium vocari. Propter flores foliis præcociores cognomine Filii ante Patrem Farfara appellari solita fuit.

Audit insuper hoc genus, & quidem Farfara: *Hispanis*. Unia d'asino. *Italica*, Farfaro & Farfanella. *Gallis* Pas d'Ane, Pas de Cheval, Pacconnet, l'Herbe de St. Querin. *Anglis* Coltsfoot. *Belgis* Hoefblad, Hoeflatouw, Paardenklaauw. *Germanis* Huflattig, Rosshuf, Brandlattig. *Suecis* Hästhof. *Petasitem* & hybridam vocant. *Galli* Chaperronniere,



niere, Glouteron, Herbe aux teigneux. *Angli* Butterbur.
Belgi Dokke, bladen, Pestilentie kruid. *Germani* Pestilenz-
 wurzel. *Sveci* Pestilentie rot.

§. VIII.

Inventores, historicos & statores generis recenset.

Sex tantum in Pinace Theatri botanici C. BAUHINI enumeratae sunt, primumque in aliquem ordinem dispositae hodiernae Tusfilaginum species, puta *Parvorum*, antiquis notam, *Alpinam* & *Discolorem*, opera Clusii in alpinis & Pannonia detectas, utrisque in nuper memorato libro, Tusfilaginis nomine consociatis, & *Petasitem*, antiquis itidem familiarem, cum nominis socia *T. alba*, ejusdem CLUSII ope in lucem prolata, *Frigidamque* Cacaliae tomentosae nomine a detectore eodem LAUHIINO donatam. Post saeculam fere *Japonicam*, sub titulo Doronicj Tusfilaginis folio, icone illustratam FLUKENETIUS ex Amaltheo addidit. Circa idem tempus primam ex America Tusfilaginem, postea, cum eam videre LINNEO contigit, *Nivantem* vocatam, SLOANIUS e Jamaica reportavit, ejusque imaginem Historiam, quam edidit, Jamaicae insulae ornavit, addito nomine: Tens-leonis folio subtus incano, flore purpureo. Neque ulla specie ulterius auctum fuit hoc genus, antequam DILLENIUS Tusfilaginis *hybridae*, ex hortu Sherardi Bathamensis depraeratae, Rajoque dudum perspectae, figuram & descriptionem naturae curiosis exhibuit. Bandemque paucos post annos III. LINNEUS noster, juratis his omnibus, quotquot viderat, sub unum genus speciebus, quae ante, a bitro TOURNEFORTIO, sub duobus generibus militaverant, Tusfilaginis scilicet radiatae; & Petasitis *Discolidae*, jactisque solidioribus totius scientiae botanicae fundamentis, in hortum, quem delineavit, Cliftonianum introduxit.

xit, posteaque Upsaliam redux *Anandriam* Sibiriae lectam, inque vanam istorum fundamentorum contumeliam, ab oppugnatore Siegesbeckio ita vocatam, dissertatione academica proposuit, rudi subjuncta icone, cujus melius exemplar, una cum succincta descriptione, libro: Horto Upsaliensi, tertio post anno, adnexuit, annoque sequenti, opera GMELINI, qui iter per Sibiriam fecerat, editus est libri Florae Sibiricae Tomus secundus, ubi octo delineantur, inque iis quinque novae, Tusfilaginum species, earum regionum incolae, quarum una dudum a Linneo pro mera varietate *T. Anandriae* declarata fuerat, ceterae autem omnes nunquam ab eo receptae aut nomine triviali donatae erant. Licet enim adeo decem & quinque hujus plantae species re ipsa a variis botanicis recensitae fuissent, liber tamen Linneanus, cui titulus Species Plantarum, paulo post primum editus, plures septem hujus nominis plantis non enumerat, *alpinae* scilicet & *discolori* in unam junctis, neque visis adhuc forte quinque Sibiricis nuper memoratis, nec *japonica*; hanc demum Mantissae plantarum primae inseruit. Deinde libro Specierum Plantarum iterum edito Tusfilaginem *dentatam*, speciem Americanam imperfecte examinatum, operaque PLUMIERII delineatam, ac *nutantem*, de qua supra monuimus, opera BROWNII & PLUMIERII ulterius illustratam, unaque cum aliis plantis Jamaicensibus dissertatione academica (*) dudum indicatam, prioribus associavit. *Tusfilaginis alpinae* alteram, ad judicium Linnæi, varietatem, olim a CLUSIO & BAYHINO, ut supra docuimus, distinctam, Cel. JACQUINUS in Flora aultriaca, anno 1773 & seqq. edita, primus *discolorem* dixit, ejusque iconem cum icone alius speciei, anno præcedente a Scopoli in Florae Carn. ed. 2 primum vulgatae, & *silvestris* dictae, subjuncta utriusque descriptione, ex-

hi-

(*) Plantarum Jamaicens. pugillus Upsl. 1759.

hūit. Plures decem & septem jam commemoratis hujus generis speciebus Linneo vivente haud innotuerant. Ex his vero decem solummodo ab illo pro veris ac distinctis speciebus Tusfilaginis agnitæ fuerunt. Anno post obitum ejus, Fasciculum Observationum Botanicarum primum, RETZIUS, ad Acad. Lund. Botanicæ tunc temporis Demonstrator, nunc Professor Celeberrimus, typis vulgavit, inter alias plantas speciem quoque hujus generis, Scaniæ alumnam, descriptione & icone delineatam, *spuriamque* dictam, complexum, cui binos post annos aliam simili modo, in secundo earundem Observationum Fasciculo, adumbratam, ex horto, cui præest, addidit. Eodemque anno Nob. Linneus Filius plantam Jamaicensi, *Leontodon tomentosum* nominatam descriptamque, inter ceteras Supplementi a se editi novitias, prodidit, postmodum a Cel. SWARTZ (*) ad consortium Tusfilaginum amandatam, nomineque *albicansis* donatam, adlociata nova ejusdem generis & insulæ planta, *pusille* nomen adeptæ. Anno proximo, iterum nova hoc genus augebatur specie, primaque septentrionali-Americana, nomine *palvata*, Catalogo Aitoniano Horti Kewensis, cujus per duodecim annos dudum alumna fuerat, cum imagine, inserta. His omnibus, una cum adlociatis quinque Floræ sibiricæ supra memoratis, *nana*, *sibirica*, *rubella*, *lutea*, & *radiata* vocatis, sola *albicansis* sub antiquo *Leontodii* genere, errore forte, retenta, Cel. Goettingensium Professor GMELIN novam, quam ante paucos annos curavit, Systematis Linneani editionem ornavit, numero viginti & una speciebus. Post illum librum editum binæ adhuc species ad notitiam botanicorum pervenerunt, idque auxilio D:ni VILLARS Professoris Gratianopolitani Cel., qui brevem hujus generis monographiam in Act., Soc. Hist. Nat. Paris. Tom. I. cum iconibus novarum litteris consignavit, *fragrans* nimirum & *nivea*, utraque Gallie incolæ.

Auctoribus jam commemoratis, omnium, quotquot hactenus innotuerunt, Tusilaginum specierum primam notitiam debemus, eamque postea alii adumbrationibus & observationibus pasim obviis ulterius auxerunt, quorum numero, præter ceteras Materiae Medicæ & Florarum variarum regionum scriptores, Cel. BERGIUM merito referimus, qui Farfaram & Petasitem in sua Mat. Med. plene satis & exacte delineavit. Dissertationem quoque Medicam de Farfara Cl. LEYSELUM scripsisse legimus, sed ipsam non vidimus. Inter botanicos autem, qui hoc genus illustrarunt, præ ceteris eminent clarissimus, dum in vivis erat, Bot. Reg. Fr. EHRHART, qui suis *Beiträge zur Naturkunde* P. III. p. 64 & seq. observationes in varias hujus generis species summa industria factas inferuit, quibus, præter suspensionem, quam se fovere significat, T. Farfaram esse plantam non superflue sed necessarie polygamam, ostendere egregio successu conatus est, T. Petasitem non nisi alterum sexum efficerè eundemque masculinam plantæ, cuius femina T. hybrida existit, eundemque morem observare T. albam, quæ duplicem vulgo faciem præfert, aliis scilicet speciminibus solos flosculos hermaphroditos spurios, aliis meros fere feminæ explicantibus; itemque T. paradoxam & spuriam Cel. RETZII unam eandemque speciem esse simili modo ambigam. Eidemque viro meritissimo T. frigidæ nostræ meliorem notitiam acceptam referimus, unde suspicari licet, fructificationem illius pariter esse comparatam.

Ex hoc colligitur, litem adhuc sub iudice pendere, an singulas, quas supra commemoravimus, viginti quattuor Tusilaginis species inter se pro vere distinctis habere debemus. De hac re ut aliorum iudicia sic & nostram qualemcunque sententiam suo loco in sequenti hujus dissertationis parte proponere licebit. Interea singularum specierum seriem methodicam, notis magis forte distinctis, quam quæ antea propositæ

20

fuert, e cujusque speciei proprietate elicitis, sibi que mutus
ita adaptatis, ut differentiam, nisi plane specificam, saltem,
quantum fieri potuit, claram exhibeant.

§. IX.

Seriem Specierum, cum differentiis emen-
datis, exhibet.

1. *Scapo unifloro, nudo.*

- dentata* 1. T. foliis lanceolatis, dentatis, villosis.
albicans 2. T. fol. lanceolato-ovatis, subtus tomentosus, ob-
solete retrorsum serratis.
nutans 3. T. fol. lyratis, flore nutante,
pumila 4. T. fol. lyratis, flore erecto.

2. *Scapo unifloro, squamoso.*

- Anandria* 5. T. fol. lyrato-ovatis, calyce clauso.
nana 6. T. fol. lyrato-ovatis, calyce subaperto.
fibirica 7. T. fol. ovato-oblongis, sinuato-dentatis.
Farfara 8. T. fol. cordatis, obsolete-lobatis, denticulatis.

3. *Scapo unifloro, subnudo.*

- discolor* 9. T. fol. orbiculatis, crenatis, supra lucidis, subtus
tomentosis.
alpina 10. T. fol. cordato-orbiculatis, crenatis, utrinque
viridibus.

4. *Caule ascendente, sub unifloro.*

- silvestris* 11. T. fol. cordato-orbiculatis, incis, lobatis.

5. *Scap*



)

(



5. *Scapo multifloro, squamoso; thyrso corymboso* (*).

- palmata* 12. T. fol. palmatis,
frigida 13. T. fol. sinuatis, floribus discoideis.
rubella 14. T. fol. subcordatis, angulatis, flosculis plurimis hermaphroditis.
lutea 15. T. fol. cordato-orbiculatis, dentatis, flosculis plurimis femineis.
alba 16. T. fol. cordato-orbiculatis, floribus discoideis.
radiata 17. T. fol. cordato-orbiculatis, dentatis, floribus radiatis.
fragrans 18. T. fol. cordato-orbiculatis, acute crenatis, floribus radiatis.
nivea 19. T. fol. hastato-cordatis, sinuato-dentatis.
spuria 20. T. fol. denticulatis, sagittatis, flosculis hermaphroditis plurimis, antheris coalitis.

6. *Scapo multifloro, squamoso; thyrso racemoso.*

- paradoxa* 21. T. fol. sagittatis, acute dentatis, flosculis hermaphroditis paucioribus, antheris liberis.
hybrida 22. T. fol. cordato-orbiculatis, flosculis plurimis femineis.

Peta-

(*) Thyrsus, qualis ab Ill. LINNEO in Phil. bot. & aëclis definitur, superfluum nomen est, neque ullius speciei intra hoc genus florendi modo applicabile. Nunquam quoque in iis fastigiatus dici potest. Nobis autem hic Thyrsus audit genus inflorescentiæ, cujus species panicula, racemus & corymbus sunt ita, ut earum modo unam, modo alteram exhibere possit, nec certam legem observet. Thyrsus vero racemosus nobis habitum gerit racemi, corymbolus corymbi, hujus scilicet pedicellis fere æqualibus, illius inferioribus longioribus.

Petasites 23. T. fol. cordato-orbiculatis, flosculis plurimis hermaphroditis.

7. *Scapo multifloro, nudo.*

Japonica 24 T. floribus majusculis, fol. cordato-orbiculatis,

S. X.

Particulam claudit.

Expositis in præsentis opusculi particula universalioribus generis, de quo egimus, momentis, peculiarem cujusque speciei pertractationem, cum criticam, tum historicam alteri illius parti reservamus. Filium enim commentarii hic abrumperentur partim angustia temporis, partim defectus observationum, quas si ulteriore examine perficere sive augere dabitur, eas cum orbe botanico eo libentius communicabimus, quo tunc modi observationibus nihil certe magis conducit ad veram plantarum notitiam comparandam, easque dignoscendi methodum adeo iimandam, ut errores, quibus jam lcatet numerosissimis, sentim dispereant, & verum ac fidele naturæ sectatoribus exhibeat instrumentum, cujus ope mæandrum hunc, tot variis anfractibus ancipitem, tot dolosis ludentem ambagibus, tute aliquando persequi liceat.

